

СТРАХОВИЙ СТАЖ: ПОНЯТТЯ І ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Швец Н.М.,

к.ю.н., доцент кафедри трудового права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена усебічному дослідженню страхового стажу як категорії права соціального забезпечення: визначенню періодів, що включаються в страховий стаж; підсумовуванню страхового стажу, набутого за кордоном; порядку підтвердження страхового стажу внутрішньо переміщених осіб; аналізу значення страхового стажу.

Ключові слова: стаж, страховий стаж, страхові внески, персоніфікований облік, підтвердження страхового стажу, трудова книжка.

Швец Н.Н. / СТРАХОВОЙ СТАЖ: ПОНЯТИЕ И ЮРИДИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ / Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина

Статья посвящена всестороннему исследованию страхового стажа как категории права социального обеспечения: определению периодов, которые включаются в страховой стаж; суммированию страхового стажа, приобретенного за рубежом; порядку подтверждения страхового стажа внутренне перемещенных лиц; анализу значения страхового стажа.

Ключевые слова: стаж, страховой стаж, страховые взносы, персонифицированный учет, подтверждение страхового стажа, трудовая книжка.

Shvets N.M. / INSURANCE EXPERIENCE: CONCEPT AND LEGAL SIGNIFICANCE / National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine

The article investigates insurance experience as a category of social security law. The author analyzes total array of legal acts that regulate the concept of insurance experience.

Special attention focused on the mechanism of calculation of insurance experience Ukrainians gained abroad. For example, agreement about social security between Ukraine and Bulgaria based on the proportional principle: the right to a pension is determined based on the total pensionable service acquired on the territory of both sides. In addition, each state appoints and pays pension based on insurance experience gained in its territory, in accordance with its own laws.

In addition, this publication focuses on the periods that include into the insurance experience for pension calculation.

It was concluded that those persons who have not enough insurance experience for a pension, have the opportunity to «buy» it by signing contract with Pension Fund of Ukraine on voluntary participation in the system of compulsory state pension insurance.

Recently become particularly relevant mechanism, which confirms the insurance experience of temporary displaced persons. Military service of the mobilized citizens is included into the insurance experience.

Value of insurance experience in that, it is one of the legal facts, which binds the emergence of relationships in social security. In addition, duration of insurance experience affects the amount of pension and unemployment benefits, due to temporary disability.

Key words: experience, insurance experience, insurance premiums, personalized accounting, confirmation of insurance experience, labor book.

Стаття 46 Конституції України закріплює право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Це право підкріплене загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування, у свою чергу, ґрунтується на залежності розміру соціальних виплат від тривалості сплати страхових внесків. Однією з ключових категорій, необхідних для призначення та розрахунку розміру соціальних виплат громадянам є страховий стаж. Відсутність останнього позбавляє особу права на одержання соціальних виплат. Наявність стажу певної тривалості суттєво впливає на обсяг прав непрацездатних осіб та інших категорій громадян.

Страховий стаж – важливе поняття для кожного працівника та потенційного пенсіонера. Страховий стаж – відносно нова правова категорія, якою оперують фахівці у сфері пенсійного забезпечення як складовою права соціального забезпечення. Стало звичним поняття страхового стажу вже й для пересічних громадян, які замислюються над розміром допомоги по безробіттю, по тимчасовій непрацездатності, а також пенсії. Стаж є одним із найважливіших юридичних фактів, з яким законодавець пов'язує виникнення більшості праводіносин у сфері соціального забезпечення.

Проблематика страхового стажу не втрачає своєї актуальності. Питання підтвердження страхового стажу особливо загострилося з огляду на останні події у житті нашої країни, зумовлені необхідністю захистити права

переселенців з АРК, Луганської та Донецької областей на виконання положень Закону України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Основна мета статті – окреслити загальний масив нормативно-правових актів, що застосовуються для регулювання поняття страхового стажу; деталізувати питання підсумовування страхового стажу, набутого за кордоном; визначити періоди, які включаються у страховий стаж для призначення пенсії; розтлумачити механізм «придбання» страхового стажу у випадку, коли його бракує; розібратися з порядком підтвердження страхового стажу внутрішньо переміщених осіб; розкрити значення страхового стажу, а також запропонувати зміни до законодавства з урахуванням тенденцій національної практики його застосування.

Окремим аспектам страхового стажу приділили увагу у своїх дослідженнях Андріїв В. В., Вишновецька С. В., Заєць О. М., Кисельова О. І., Кучма О. Л., Мастюгіна Г. І., Зіноватна (Оклей) І. В., Поклонська Н. І., Прилипка С. М., Сивак С. М., Сирота І. М. та ін. Проте усебічний аналіз цієї правової категорії дозволяє зробити висновок, що залишився певний масив дискусійних питань у правовому регулюванні страхового стажу, про що йтиметься у цій статті. Ставити крапку у дослідженні страхового стажу фахівцям у галузі трудового права та права соціального забезпечення не доводиться. Більше того, сподіваємося, що ця публікація освіжить наукову дискусію, приверне увагу законодавця та практиків, залишивши по собі чергові три крапки.

Стаж (від франц. stage – період формування, від пізньолат. stagium – перебування) – строк роботи (служби), тривалість роботи, діяльність у будь-якій галузі.

Стаж як правова категорія застосовується не лише у праві соціального забезпечення, а й в трудовому праві. У нормативно-правових актах передбачені такі різновиди стажу: стаж роботи, трудовий стаж, спеціальний стаж, вислуга років, страховий стаж. Законодавство Республіки Білорусь, приміром, оперує категорією «професійний стаж» (введений на підставі Закону Республіки Білорусь від 05 січня 2008 року «Про професійне пенсійне страхування»), коли йдеться про сумарну тривалість періодів трудової діяльності працівника, зайнятого в особливих умовах праці чи окремими видами професійної діяльності, протягом якого сплачувалися страхові внески.

Визначення страхового стажу одночасно фігурує у різних Законах України з огляду на той факт, що страховий стаж впливає на конкретні соціальні виплати (пенсія, допомога), на які претендує особа. У свою чергу, механізм забезпечення громадян пенсіями та допомогамі має свої особливості, закріплені у нормах закону відповідного профілю в залежності від специфіки соціального ризику.

Подекуди науковці [1, с. 13; 2, с. 187] у своїх публікаціях помилково вказують, що категорія «страховий стаж» вперше з'явилася в Концепції соціального забезпечення населення України, схваленій постановою Верховної Ради України від 21 грудня 1993 року № 3758-ХІІ. З таким твердженням не можна погодитися, тому що цей нормативно-правовий акт взагалі не оперує терміном «страховий стаж», у той же час в ньому йдеться про суміжне поняття – «страхові внески».

Вперше термін «страховий стаж» було закріплено у ст. 9 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР: страховий стаж – це період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню і сплачує внески (сама особа або за неї це робить роботодавець) на страхування, якщо інше не передбачено законодавством.

Вагоме значення стажу підтверджується також тим, що у Законі України від 09 липня 2003 року № 1058 «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» для нього відведено окремий розділ II «Страховий стаж у солідарній системі». Відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону: страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок.

Формулювання страхового стажу знайшло своє місце у нормах Закону України від 02 березня 2000 року № 1533-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» (п. 12 ч. 1 ст. 1): страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягає страхуванню на випадок безробіття та за який сплачено страхові внески (нею, роботодавцем).

Закон України від 28 грудня 2014 року № 77-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» визначає страховий стаж як період (строк), протягом якого особа підлягає соціальному страхуванню відповідно до видів соціального страхування.

Дефініції страхового стажу простежуються у багатьох міжнародних договорах, укладених Україною (з Болгарією, Польщею, Грузією, Чехією, Словаччиною, Естонією, Латвією тощо).

Пенсійне забезпечення громадян України й Болгарії врегульовано Договором між Україною та Республікою Болгарія про соціальне забезпечення від 04 вересня 2001 року (ратифіковано 22 листопада 2002 року). Договір базується на пропорційному принципі, за яким право на пенсію визначається, виходячи із сумарного страхового стажу, набутого на території обох сторін. При цьому кожна держава призначає та виплачує пенсію за страховий стаж,

набутий на своїй території, відповідно до власного законодавства.

У Договорі сформульовано таке визначення стажу: страховий (трудоий) стаж – періоди сплати внесків державного соціального страхування, роботи за наймом або самостійної трудової діяльності, визначені або визнані такими законодавством, згідно з яким вони накопичені, а також будь-які інші періоди, прирівняні до страхового (трудоого) стажу законодавством кожної з Договірних Сторін.

Громадянам Болгарії, які працювали в Україні, за цей період страхового стажу органами Пенсійного фонду України (далі – ПФУ) призначається частина пенсії, переказ якої здійснюється до Болгарії, за їх місцем проживання. У свою чергу, болгарська сторона за своїм законодавством призначає та виплачує пенсію громадянам України, які набули страховий стаж на території Болгарії, звичайно, якщо особа працювала на законних підставах, легально, або на добровільних засадах з отриманого на території Болгарії прибутку за власною ініціативою перераховувала страхові внески в Україну.

Для можливості визначення права на пенсію особам, які мають страховий стаж і в Україні, і в Болгарії, сторони обмінюються формульрами зв'язку про підтвердження страхового стажу, набутого на своїй території. Положеннями Договору також урегульовано питання виплати пенсій особам, які переїжджають на постійне місце проживання з однієї держави до іншої. У випадку переїзду пенсіонера з території однієї Договірної сторони для проживання на території іншої Договірної сторони одержувану ним пенсію продовжує виплачувати Договірна сторона попереднього місця проживання. Тому пенсіонерам, які переїжджають з України на постійне місце проживання до Болгарії, пенсію продовжує переказувати українська сторона.

Серед не так давно укладених міжнародних договорів – Угода між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення від 18 травня 2012 року (ратифікована 05 вересня 2013 року), яка визначає страховий стаж як періоди сплати страхових внесків, періоди роботи за наймом або самостійної трудової діяльності, визначені або визнані такими законодавством, згідно з яким вони накопичені, а також періоди, прирівняні до них, відповідно до законодавства Договірної Сторони. Ця угода також базується на пропорційному принципі.

Розглянемо, у який спосіб страховий стаж впливає на розмір майбутньої пенсії. Стаття 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначає мінімальний страховий стаж для призначення пенсії – 15 років. Якщо працівник не матиме набутого 15-річного страхового стажу, відповідно, пенсію йому не нараховують. Розмір пенсії залежить від 2-х чинників – тривалості страхового стажу й розміру заробітної плати працівника, з якої було сплачено страхові внески до ПФУ (з 2011 року – єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування). Мінімальний розмір пенсії за віком, який дорівнює прожитковому мінімуму для непрацездатних, буде нараховано чоловікам за наявності 35, а жінкам – 30 років страхового стажу.

Існують 2 форми підтвердження страхового стажу: 1) документами; 2) відомостями персоналізованого обліку. Вибір однієї з двох чинних форм підтвердження страхового стажу залежить виключно від часового проміжку. Страховий стаж для призначення пенсії обчислюється з 1 січня 2004 року за даними, що містяться в системі персоналізованого обліку. Періоди трудової та іншої суспільно-корисної діяльності до 1 січня 2004 року зараховуються до страхового стажу в порядку і на умовах, передбачених законодавством, яке діяло раніше, тобто відповідно до статей 56–63 Закону України від 05 листопада 1991 року № 1788-ХІІ «Про пенсійне забезпечення». У цьому випадку стаж обчислюється за даними трудової книжки та ін-

ших підтверджувальних документів (письмові трудові та цивільно-правові договори, трудові книжки колгоспників, довідки, виписки з наказів, особові рахунки, відомості на видачу заробітної плати, посвідчення, військові квитки, довідки військового комісаріату, архівної установи тощо), про що йдеться в Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1993 року № 637.

Треба віддати належне працівникам архівних установ – одним з надійних партнерів ПФУ, хранителям стажу, які достатньо скрупульозно ставляться до документації, що надходить на зберігання в архіви. Подекуди архівні документи дозволяють підтвердити кандидату у пенсіонери трудовий (страховий) стаж. Приміром, здатен розчулити випадок, про який йшлося на сторінках «Пенсійного кур'єру». Так, в одному з управлінь ПФУ вирішили створити музей пенсійної справи, для чого зібрали експонати з різних куточків України. В одній зі справ фахівці виявили довідку про відрядження, видану 18 вересня 1941 року відповідальному бригадирові з евакуації гурту худоби з колгоспу в Антрацитівському районі Ворошиловградської області у Казахстан. Цей документ підтвердив колишньому бригадирові 3 місяці трудового стажу під час Великої Вітчизняної війни [3, с. 4].

Цікавим видається питання, чи слід зараховувати до страхового стажу період переїзду за направленням територіального підрозділу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, в іншу місцевість для працевлаштування (наприклад, з Харкова до Ужгорода)? На наше переконання, цей проміжок має зараховуватися до страхового стажу за умови документального підтвердження тривалості свого переїзду, адже особа в силу об'єктивних причин тимчасово позбавлена можливості працювати і сумлінно виконує все від неї залежне з метою працевлаштування. Цю обставину доречно було б врахувати під час внесення змін до національної правової бази з питань страхового стажу.

З нашої позиції, страховий стаж – узагальнена тривалість періодів трудової та іншої суспільно-корисної діяльності застрахованої особи (підприємництво, ремісництво, адвокатська діяльність тощо), а також інших періодів (коли особа не працювала – отримання допомоги по тимчасовій непрацездатності, по безробіттю; позбавлення волі у випадку необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності тощо), протягом яких сплачувалися страхові внески в сумі, не меншій, ніж мінімальний страховий внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Страховий стаж обчислюється в місяцях. До того ж, якщо застрахована особа підлягала загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню або брала добровільну участь у системі пенсійного страхування, сплачувала страхові внески, і сума сплачених за відповідний місяць страхових внесків є меншою, ніж мінімальний страховий внесок, цей період буде зарахований до страхового стажу як повний місяць за умови здійснення відповідної доплати, щоб загальна сума сплачених коштів за відповідний місяць була не меншою, ніж мінімальний страховий внесок. Іншими словами, якщо особа працювала неповний місяць, але сплатила внесок не менше мінімальної суми, до її страхового стажу зараховується повний місяць. Але якщо особа працює на півставки, то для одного місяця стажу їй доведеться працювати два місяці й заплатити мінімальні страхові внески за обидва.

Особи, які здійснюють таку доплату, зобов'язані подати до органів Пенсійного фонду України звіт за формою згідно з додатком № 30 до Інструкції про порядок обчислення і сплати страхувальниками та застрахованими осо-

бами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України, затвердженої постановою правління ПФУ від 19 грудня 2003 року № 21-1.

Особам, які раніше не підлягали загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню та не сплачували страхові внески, згідно з п. 5 ст. 10 Закону України від 08 липня 2010 року № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» передбачена можливість одноразової сплати єдиного внеску (далі – ЄСВ) за такі попередні періоди за договором про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. При цьому сума сплаченого єдиного внеску за кожен місяць такого періоду не може бути меншою за мінімальний страховий внесок та більшою за суму ЄСВ, обчисленого виходячи з максимальної величини бази нарахування ЄСВ, встановлених на дату укладення договору. Така одноразова сплата особою ЄСВ за попередні періоди може бути здійснена на підставі окремого договору, укладеного на строк не менше одного року.

Узагальнюючи вище наведені міркування, напрашується висновок, що ті особи, які не встигли набути достатнього страхового стажу для призначення пенсії, і одночасно не застраховані в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (студенти, які навчаються й не хочуть втрачати ці роки; безробітні, які не працюють, не перебувають на обліку у Центрі зайнятості, а, до прикладу, живуть за кошти рідних; особи, які працюють неофіційно і отримують заробітну плату в «конвертах»; українці, які працюють за межами України), мають можливість його «придбати» шляхом укладання з ПФУ договору про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Фраза «Придбаю собі страховий стаж» означає, що після укладання добровільного договору особа зобов'язана щомісяця до 20 числа сплачувати єдиний соціальний внесок. Існує можливість набути страховий стаж за минулий період шляхом внесення разового платежу. Як правило, цією послугою користуються особи, які втратили роботу незадовго до настання пенсійного віку. Єдині, хто не може добровільно платити, – це офіційно працевлаштовані особи. Про них повинен дбати роботодавець.

Страховий стаж нерозривно пов'язаний зі страховими внесками. Обов'язок роботодавця – своєчасно та в повному обсязі перераховувати страхові внески за працівника, щоб у останнього не було проблем з обчисленням та підтвердженням страхового стажу, проте на практиці трапляються випадки, коли фахівці управлінь ПФУ відмовляли у перерахунку пенсії працюючому пенсіонеру, який пропрацював 24 місяці після призначення пенсії, через відсутність відомостей у системі персоналізованого обліку про страхові внески, а, відповідно, додатково набутий страховий стаж пенсіонера. На жаль, несумлінні роботодавці допускають заборгованість перед ПФУ, тоді як у судовому порядку з'ясовується, що з зарплати пенсіонера протягом 24 місяців робилися відрахування. Наявність заборгованості перед ПФУ зі сплати страхових внесків не може бути підставою для відмови у здійсненні перерахунку пенсії, оскільки відповідальність за несплату страхових внесків несе підприємство-страхувальник, на якому працює застрахована особа (за матеріалами Ухвали Вищого адміністративного суду України від 1 жовтня 2013 року, реєстраційний номер судового рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень – 34430053).

Борг роботодавця перед ПФУ – це не лише недоотримані кошти, що могли б бути спрямовані на виплату пенсій, а й втрачений страховий стаж працівника, власне, елементарне порушення його права на соціальний захист та одержання заробленої пенсії у повному обсязі.

Під час перевірок контролюючими органами на територіях України виявляється чимало роботодавців, які ви-

користуються різноманітні схеми приховування доходів, ухилення від сплати обов'язкових платежів (робота без реєстрації, використання праці найманих працівників без офіційного оформлення трудових відносин, відсутність табелів обліку робочого часу тощо). Особливої актуальності набувають ці проблеми у сезонний період, коли розпочинаються польові роботи, влітку, коли на узбережжях Чорного та Азовського морів масово відчиняють двері для відпочиваючих пансіонати, бази відпочинку, кафе, починають працювати атракціони. Як засвідчує практика, у ці пікові періоди збільшується кількість роботодавців, які виплачують працівникам заробітну плату в «конвертах» без офіційного оформлення трудових договорів. При цьому роботодавець не турбується, що його найманий працівник стає соціально вразливим, втрачає право на отримання допомоги по безробіттю, по тимчасовій непрацездатності. Одержуючи заробітну плату в «конверті», працівник повинен усвідомлювати, що у такий спосіб він позбавляє себе частково або повністю права на пенсію, оскільки цей період роботи не буде зараховано в страховий стаж при обчисленні пенсії (за винятком випадку добровільної сплати страхових внесків). Тому працівникам, які працюють у приватному секторі економіки, необхідно хоча б раз на рік перевіряти дані про заробітну плату, які зазначає роботодавець в персоналізованій звітності. Для цього можна звернутися до управління ПФУ за місцем проживання з паспортом й ідентифікаційним кодом та пересвідчитися, яка фактична заробітна плата буде врахована при призначенні пенсії, та період, за який сплачено обов'язкові платежі.

Правовий нігілізм простежується сьогодні у самому підході суспільства до нелегальної праці. У свідомості більшості людей описана вище поведінка роботодавця не сприймається як злочин. Викликає серйозне занепокоєння, що у подібних ситуаціях працівник, зазвичай, відчуває вдячність, що його забезпечують роботою, тим самим надаючи можливість утримувати сім'ю. Наразі у нашій країні прийнятий пакет антикорупційних законів, що здатен кардинально змінити ситуацію і змусити роботодавців вийти з тіні, офіційно оформлювати трудові договори та, насамкінець, своєчасно й у повному обсязі сплачувати страхові внески за найманих працівників.

За умов сьогоднішнього фахівці управлінь ПФУ зіткнулися із ситуацією, пов'язаною з призначенням пенсій внутрішньо переміщеним особам. Зокрема, мали місце звернення Незалежної профспілки гірників України щодо ситуації, в якій опинився трудовий колектив низки захоплених сепаратистами шахт на Луганщині. Працівники шахт не могли офіційно звільнитися та оформити пенсії.

Якщо внутрішньо переміщеним особам не вдалося розірвати трудові відносини і їх трудова книжка знаходиться у роботодавця, то необхідно звернутися до останнього із заявою про звільнення та з проханням вислати трудову книжку поштою разом із наказом про звільнення. Якщо ж підприємство тимчасово не працює або ліквідоване, в територіальному підрозділі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, або в управлінні ПФУ допоможуть скласти позовну заяву для звернення до суду за місцем перебування з метою оформлення одностороннього припинення трудових відносин для набуття статусу безробітного, для оформлення пенсії по досягненні пенсійного віку тощо.

Після переселення до інших регіонів України та взяття на облік (реєстрації) як внутрішньо переміщеної особи постає питання, як оформити пенсію тимчасовому переселенцю. Виникає чимало труднощів з приводу порядку підтвердження набутого впродовж життя страхового стажу. Подекуди відсутня можливість отримання відомостей за період страхового стажу, набутого до 1 січня 2004 року, через захоплення підприємства, на якому зберігається тру-

дова книжка особи або інші документи, що можуть підтвердити страховий стаж за цей період.

Персоніфікований облік відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування було запроваджено з 1998 року на виконання Постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо поетапного впровадження у ПФУ автоматизованого персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» від 08 червня 1998 року № 832.

Враховуючи ситуацію, що склалася, Міністерства соціальної політики та ПФУ погоджено можливість використання даних системи персоніфікованого обліку за наявні періоди починаючи з 1998 року для визначення права на призначення пенсії особам, які переселилися з Донецької, Луганської областей та не мають документів, що підтверджують стаж, набутий до 01 січня 2004 року. Ця інформація розміщена на сайті Конфедерації вільних профспілок України [4], проте наукова громадськість, практичні працівники очікують офіційних роз'яснень Міністерства соціальної політики та ПФУ, на які можна було б посилатися у правозастосовній практиці, адже система персоніфікованого обліку відомостей впроваджувалася поетапно, у деяких регіонах країни вона запровадила лише наприкінці 1999 року тощо. У чинному законодавстві стосовно внутрішньо переміщених осіб чимало прогалин, які слід якнайшвидше усувати з метою гарантування цим особам права на соціальний захист нарівні з іншими громадянами України.

Інструкцію про порядок ведення трудових книжок працівників, затверджену наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціального захисту населення України від 29 липня 1993 року № 57, доповнено новим пунктом 5.6. на підставі спільного Наказу Міністерства соціальної політики України, Міністерства юстиції України від 06 жовтня 2014 року № 720/1642/5. Відповідно до нього, працівнику може бути виданий дублікат трудової книжки за новим місцем роботи у зв'язку з відсутністю доступу до трудової книжки працівника внаслідок надзвичайної ситуації, передбаченої Кодексом цивільного захисту, або проведення антитерористичної операції на території, де працював працівник, на підставі заяви працівника та отриманої ним у письмовому вигляді інформації зі штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації про виникнення надзвичайної ситуації або Антитерористичного центру при Службі безпеки України про проведення антитерористичної операції на території, де працював працівник.

У разі відновлення доступу до трудової книжки записи з дубліката про періоди роботи переносяться до трудової книжки. При цьому на першій сторінці дубліката робиться запис: «Дублікат анульовано», посвідчується печаткою роботодавця за останнім місцем роботи працівника та повертається його власнику.

Таким чином, наприклад, пенсіонер з Луганщини або Донеччини може оформити дублікат трудової книжки, пропрацювати 24 місяці за місцем фактичного проживання, і претендувати на перерахунок пенсії з урахуванням набутого страхового стажу.

Зупинимося на питанні страхового стажу мобілізованих на особливий період. Мобілізовані в особливий період наділені повним комплексом прав та гарантій, передбачених Законами України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року № 2232-XII, «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-XII, Кодексом законів про працю тощо. Аналіз норм чинного законодавства свідчить про зарахування часу перебування громадян України на військовій службі до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби незалежно від ступеня їх

участі у виконанні військового обов'язку в особливий період (брав участь у бойових діях чи ніс бойове чергування в особливий період).

І, насамкінець, визначимо, у чому полягає значення страхового стажу. По-перше, він є одним із юридичних фактів, з яким пов'язується виникнення правовідносин у сфері соціального забезпечення, невід'ємною складовою якого є пенсійне забезпечення (право на пенсію пов'язане з наявністю страхового стажу, більше того, у деяких випадках з наявністю страхового стажу певної тривалості).

По-друге, тривалість страхового стажу впливає на розмір пенсії, а також допомоги по безробіттю, по тимчасовій непрацездатності.

Як **висновок**, можемо констатувати, що страховий стаж – важливий правовий інструмент в системі пенсійного страхування. Страховий стаж пов'язаний зі сплатою страхових внесків, тобто реальним фінансовим результатом праці, вкладеним у загальну систему пенсійного страхування застрахованих осіб. Роль та значення страхового стажу невіддільно зростатимуть.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сирота І. М. Страховий (трудовий) стаж як головна умова пенсійного забезпечення у солідарній системі / Сирота І. М. // Актуальні проблеми держави і права. – Вип. 52. – 2010. – С. 12–18. – Бібліогр.: с. 18.
2. Заєць О. М. Страховий стаж : поняття та умови обчислення / О. М. Заєць, Д. Г. Кригіна // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – № 1. – 2013. – С. 185–192. – Бібліогр. : с. 191–192.
3. Пенсійний кур'єр. – № 28 (582). – 11–17 липня 2014 року.
4. Мінсоцполітики пояснило, як оформити пенсії тимчасовим переселенцям [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://kvpu.org.ua/uk/news/8/3635/minsocpolitiki-poyasnilo,-yak-oformiti-pensii-timchasovim-pereselencyam>.